

**РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ  
ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ЦИКЛУ  
В ШКОЛІ ТА ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ  
РІЗНИХ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ**

УДК 371.3

DOI 10.5281/zenodo.4453031

**О. М. Бабенко**

ORCID ID 0000-0002-1416-2700

**Ю. В. Харченко**

ORCID ID 0000-0002-8960-2440

**Г. Я. Касьяненко**

ORCID ID 0000-0002-7531-5192

Сумський державний педагогічний  
університет імені А. С. Макаренка

**АНАЛІЗ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ МІСТА СУМИ ТА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ  
ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

*На сьогодні дистанційна освіта в Україні перебуває на етапі впровадження і використання в освітньому процесі закладами освіти. Відразу підкреслимо, що, на нашу думку, система дистанційного навчання не може замінити повністю традиційну систему навчання, а лише доповнюватиме її, і, водночас, матиме вплив на розвиток та удосконалення освіти.*

*Мета статті полягає в аналізі, узагальненні та систематизації досвіду впровадження дистанційної форми навчання шкільних дисциплін у закладах загальної середньої освіти міста Суми та Сумської області. Дистанційне навчання в Україні почало розвиватися давно, але неабиякого поширення набуло у період погіршення епідемічної ситуації в зв'язку з COVID-19. Заклади освіти були вимушені перейти на дистанційну форму навчання.*

*Проведено опитування вчителів, яке було спрямоване на виявлення їх думки щодо ефективності використання онлайн інструментів для забезпечення дистанційного навчання учнів, а також на визначення освітніх ресурсів, електронних засобів навчання, які користуються найбільшим попитом серед вчителів в умовах карантину. Під час опитування було визначено, як вчителі закладів загальної середньої освіти міста Суми та Сумської області організують дистанційне навчання, як реалізовані його переваги, які інструменти використовують педагоги, наскільки ефективно та гнучко; скільки часу використовують вчителі на підготовку до здійснення освітньої діяльності.*

*З'ясувалось, що багато закладів загальної середньої освіти були не готові до впровадження дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти. Вчителі отримали додаткове навантаження та ряд проблем, зокрема недостатні технічні уміння учнів, обмежений доступ школярів до Інтернету, їх невисоку мотивацію до навчання та самонавчання і, звичайно, недостатність власного досвіду викладання предметів дистанційно.*

*На цьому тема дослідження не вичерпується. У подальшому планується розкриття можливості впровадження дистанційного навчання на уроках хімії в закладах загальної середньої освіти з урахуванням специфіки цього предмету.*

**Ключові слова:** *заклади загальної середньої освіти, дистанційне навчання, організація освітнього процесу, карантин, опитування вчителів, онлайн-інструменти, освітні ресурси.*

**Постановка проблеми.** Система освіти переживає великі зміни, що приводять до вдосконалення і появи нових освітніх технологій. Сучасні заклади освіти повинні активно позиціонувати свій внесок в інноваційний процес, соціальний розвиток і розробляти інноваційні технології, які забезпечать формування компетентностей учнів. У цей час, коли країна перебуває у складній епідемічній ситуації, виникає потреба у неабиякому розвитку інформаційних технологій в освіті. Це спричинило впровадження таких технологій в освіту і формування окремої форми навчання – дистанційної.

Проблемам з питань розвитку дистанційного навчання присвячені роботи багатьох освітян-науковців, як-от: Богачков Ю. М., Новіков Ю. Л., Ухань П. С. [1]; Гаврілова Л. Г., Катасонова Ю. І. [2]; Колос К. Р. [3]; Осадчий В. В. [5]; Рафальська О. О. [6]; Свистунова Т. М. [7]; Слюсаренко Н., Кохановська О. [8] і багато інших.

Останнє десятиліття українська система освіти привертає велику увагу до необхідності інтегрування інформаційно-комп'ютерних технологій у всі процеси навчання: проголошуються відповідні стратегії, проводяться наукові дослідження, відбувається комп'ютеризація шкіл та інших закладів освіти, вчителі знайомляться з новим обладнанням та цифровими технологіями, методиками запровадження дистанційного навчання тощо. Однак, на практиці реальна проблема створення умов та здійснення дистанційного навчання виникла як в Україні, так і у всьому світі лише в останній період, коли було запроваджено карантинні заходи у зв'язку з поширенням COVID-19. Після оголошення урядом і відповідними урядовими установами обов'язкового дистанційного режиму навчання перед вчителями постали реальні виклики із запровадження цієї форми навчання, які потребують нагального розгляду та вирішення.

**Мета статті** полягає в аналізі, узагальненні та систематизації досвіду впровадження дистанційної форми навчання шкільних дисциплін у закладах загальної середньої освіти міста Суми та Сумської області.

**Аналіз актуальних досліджень.** Положення про дистанційне навчання було затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466. Положення визначає основні засади організації та запровадження дистанційного навчання в Україні. У ньому зазначалось, що дистанційне навчання – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Це положення поширювалось на:

- заклади професійно-технічної освіти;
- заклади вищої освіти;
- заклади післядипломної освіти.

Дистанційне навчання реалізується шляхом:

- застосування дистанційної форми як окремої форми навчання;
- використання технологій дистанційного навчання для забезпечення навчання в різних формах.

Тривалий час поняття «дистанційна освіта» у нашій країні майже не пов'язувалось із закладами загальної середньої освіти. Але 12 березня 2020 року в зв'язку з пандемією COVID-19 в Україні було запроваджено тритижневий карантин для усіх закладів освіти. Міністерство освіти і науки України листом від 11.03.2020 року № 1/9-154 рекомендувало розробити заходи щодо забезпечення проведення навчальних занять за допомогою дистанційних технологій, враховуючи таку нормативно-правову базу:

- ст. 9 Закону України «Про повну загальну середню освіту» п. 4, у якому зазначалось, що дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій;

– наказ МОН України від 25.04.2013 року № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання», із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства освіти і науки № 660 від 01.06.2013, № 761 від 14.07.2015 р. і № 115 від 08.09.2020 р.;

– наказ МОН України від 23 квітня 2019 року № 536 «Про затвердження Положення про інституційну форму здобуття загальної середньої освіти»;

– лист МОН України від 22 січня 2015 року №1/9-26 «Щодо використання технологій дистанційного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».

На початку поточного навчального року, 08.09.2020 був виданий наказ №1115 Міністерства освіти і науки України «Деякі питання організації дистанційного навчання». Згідно нього передбачається, що обов'язково мають враховуватися інтереси учнів під час дистанційного навчання:

– організація освітнього процесу має забезпечувати регулярну та змістовну взаємодію вчителів з учнями;

– під час дистанційного навчання мають створюватися умови для забезпечення повноцінної участі в освітньому процесі осіб з особливим освітніми потребами з обов'язковим урахуванням індивідуальної програми розвитку;

– заклад освіти забезпечує регулярне відстеження результатів навчання учнів, а також за потреби надання їм підтримки в освітньому процесі;

– заклад забезпечує використання інших засобів комунікації – телефонний, поштовий зв'язок, для учнів які не можуть брати участь у синхронному режимі взаємодії;

– організація освітнього процесу обов'язково здійснюється з дотриманням вимог щодо захисту персональних даних, а також санітарних правил і норм щодо формування розкладу навчальних занять, вправ для очей та постави, безперервної тривалості навчальної діяльності з технічними засобами навчання, часу для виконання домашніх завдань тощо.

Дистанційне навчання в Україні почало розвиватися давно, але неабиякого поширення набуло у період погіршення епідемічної ситуації в зв'язку з COVID-19. Заклади освіти були вимушені перейти на дистанційну форму навчання. У зв'язку з тривалим періодом призупинення навчання, у Міністерстві освіти та навчання України було прийнято рішення не переривати навчання під час карантину, а використовувати можливості дистанційного навчання [4].

**Виклад основного матеріалу.** Робота вітчизняних закладів загальної середньої освіти, починаючи з 13-го березня 2020 року, в зв'язку зі складною епідемічною ситуацією була переведена на дистанційну форму навчання. Перше введення карантину (березень 2020 року) сталося непередбачено, тому переважна більшість вчителів виявились не готовими до такої форми роботи ні морально, ні з огляду на можливість впроваджувати дистанційне навчання, якщо зважати на матеріально-технічне забезпечення закладів освіти, вчителів та учнів. Але вже на початку літа було зрозуміло, що в новому навчальному році навчання знову проходитиме дистанційно, якщо не повністю, то частково. А отже учителям конче було потрібно опанувати комп'ютер, гаджети, різноманітні додатки та засоби зв'язку із учнями до наступного введення карантину.

У листопаді 2020 року ми провели опитування вчителів, яке було спрямоване на виявлення їх думки щодо ефективності використання онлайн інструментів для забезпечення дистанційного навчання учнів, а також на визначення освітніх ресурсів, електронних засобів навчання, які користуються найбільшим попитом серед вчителів в умовах карантину. У опитуванні взяли участь вчителі закладів загальної середньої освіти міста Суми, Сумського та Буринського районів. Опитування було анонімним, у ньому взяли участь 47 осіб.

Установлено, що серед опитуваних за стажем професійної діяльності найбільше (36%) становлять вчителі зі стажем роботи 28 і більше років, 28% – до 20 років, 19 % – до 10 років, 11% – до 2-х років та 6 % складають вчителі зі стажем роботи до 5 років (рис. 1). Отже, в анкетуванні взяли участь переважно досвідчені вчителі.

Респондентам було поставлено запитання: «Які засоби Ви використовували для організації дистанційного навчання?» Найбільше пропонують та використовують такі

засоби для організації дистанційного навчання: Viber – 32%; Naurok – 15%, Google Classroom – 14%, сайт школи – 10%, Zoom – 10%; Skype – 9%; Teams – 6%; Telegram – 4% (рис. 2). Як бачимо із відповідей, вільно користуються засобами для проведення онлайн уроків (Teams, Zoom тощо) лише чверть опитаних. Частіше вчителі надсилали завдання учням, давали короткі рекомендації та збирали виконані завдання у застосунках-месенджерах, на кшталт Viber, Telegram (36%).

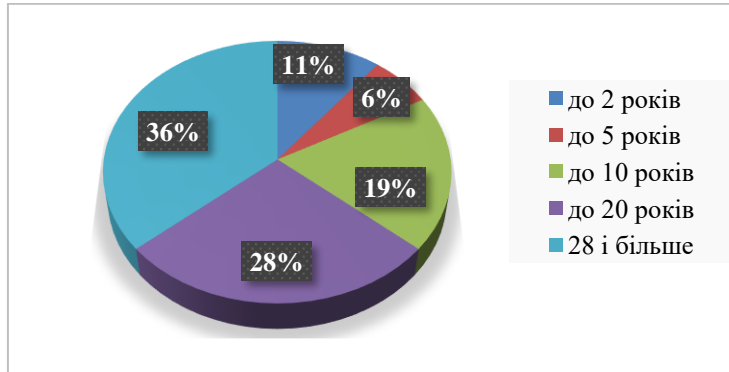


Рис. 1. Розподіл відповідей на запитання: «Ваш стаж професійної діяльності»

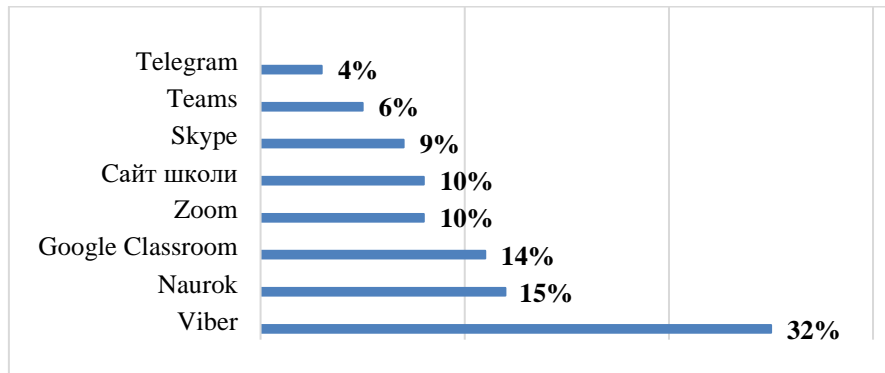


Рис. 2. Розподіл відповідей на запитання: «Які засоби Ви використовували для організації дистанційного навчання?»

Було також запропоновано учасникам опитування відповісти на запитання: «Які онлайн ресурси Ви використовували для організації дистанційного навчання?». Найбільше відсотків набрали уроки на YouTube – 46%, онлайн курси МОН підготовки до ЗНО – 2%, EdEra – 16%, Prometheus – 8%, Gios – 5% (рис. 3).

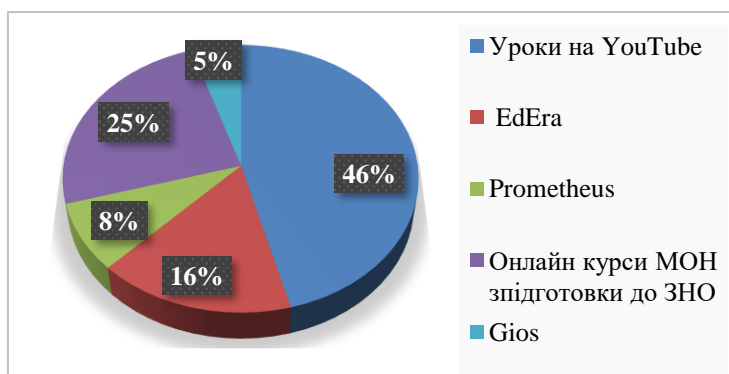
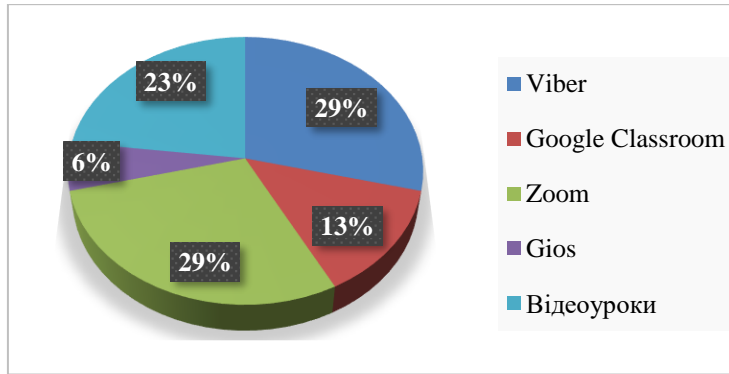


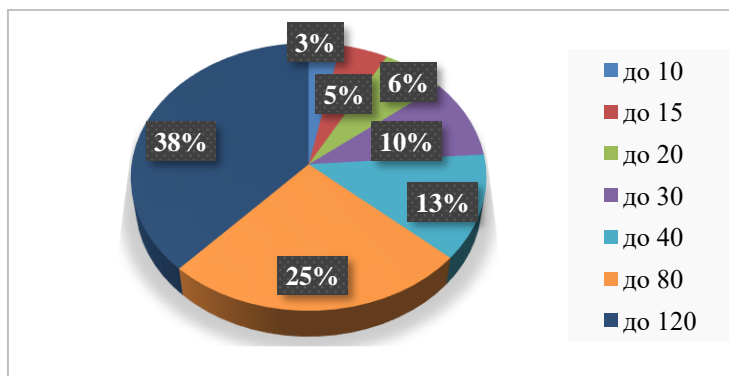
Рис. 3. Розподіл відповідей на запитання: «Які онлайн ресурси Ви використовували для організації дистанційного навчання?»

На запитання «Які для Вас онлайн інструменти є ефективними для дистанційного навчання під час карантину?» було отримано такі відповіді: Viber, Zoom, відеоуроки, Google Classroom, Gios (рис. 4).



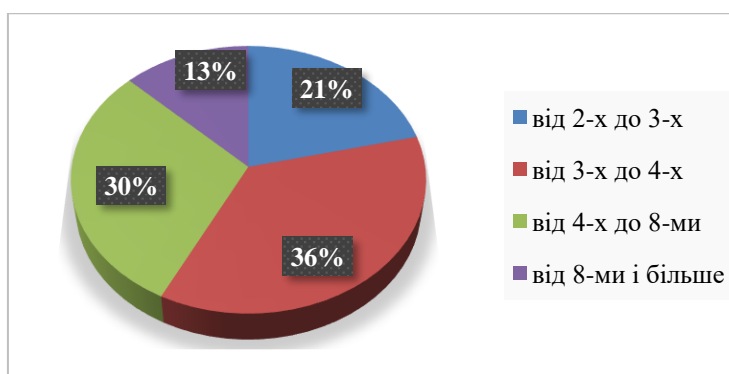
**Рис. 4. Розподіл відповідей на запитання: «Які онлайн інструменти для Вас стали найефективнішими для дистанційного навчання під час карантину?»**

Також опитуваним було поставлено запитання: «Скільки учнів було щоденно задіяно Вами у дистанційних заходах?». Отримали такі результати: 38% говорять, що було задіяно до 120 учнів; 25% – до 80; 13% – до 40; 10% – до 30; 6% – до 20; 5% – до 15; 3% – до 10 (рис. 5).



**Рис. 5. Розподіл відповідей на запитання: «Скільки учнів було щоденно задіяно Вами у дистанційних заходах?»**

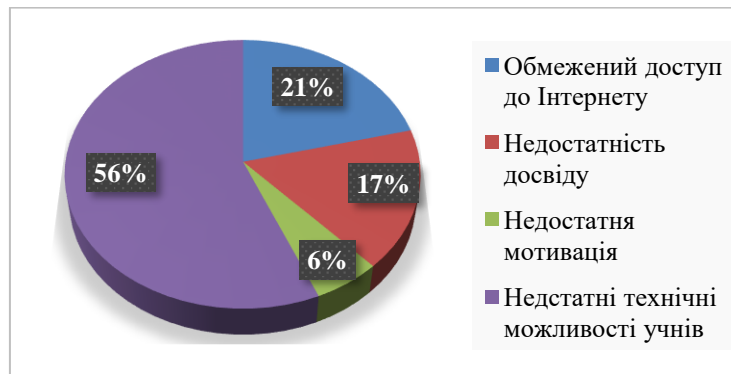
Щоб дізнатися, скільки ж потрібно часу вчителю на підготовку до дистанційних занять, респондентам було поставлено запитання: «Скільки часу ви витрачали на підготовку до дистанційних занять кожного дня?». 39% на підготовку витрачали від 3-х до 4-х годин, 33% від 4-х до 8-ми годин, 23% від 2-х до 3-х годин, 5% від 8-ми і більше годин витрачали на підготовку (рис. 6).



**Рис. 6. Розподіл відповідей на запитання: «Скільки часу ви витрачали на підготовку до дистанційних занять кожного дня?»**

Для того, щоб дізнатися що перешкождало вчителям у здійсненні якісного дистанційного навчання ми поставили запитання: «Які були перешкоди до здійснення дистанційного навчання в умовах карантину?». Більша частина опитаних, а саме 56% вважають, що основною перешкодою були недостатні технічні можливості учнів, 21%

говорять про обмежений доступ до Інтернету, 17 % – недостатність досвіду, 6 % – недостатня мотивація (рис.7).



**Рис. 7. Розподіл відповідей на запитання: «Які були перешкоди до здійснення дистанційного навчання в умовах карантину?»**

І останнє запитання, яке ми поставили респондентам було таким: «Як Ви вважаєте, чи потрібно підвищувати кваліфікацію стосовно дистанційного навчання. Всі опитувані одноставно з цим погодились. Також були відповіді, що освітяни чекають від держави створення умов для втілення дистанційного навчання, а саме якісного матеріально-технічного забезпечення закладів освіти.

**Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.** Під час опитування було визначено, як вчителі закладів загальної середньої освіти міста Суми та Сумської області організують дистанційне навчання, як реалізовані його переваги, які інструменти використовують педагоги, наскільки ефективно та гнучко; скільки часу використовують вчителі на підготовку до здійснення освітньої діяльності.

З'ясувалось, що багато закладів загальної середньої освіти були не готові до впровадження дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти. Вчителі отримали додаткове навантаження та ряд проблем, зокрема недостатні технічні уміння учнів, обмежений доступ школярів до Інтернету, їх невисоку мотивацію до навчання та самонавчання і, звичайно, недостатність власного досвіду викладання предметів дистанційно. У подальшому плануємо розкрити можливості впровадження дистанційного навчання на уроках хімії в закладах загальної середньої освіти з урахуванням специфіки цього предмету.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богачков, Ю. М., Новіков, Ю. Л., Ухань, П. С. (2011). Дистанційне навчання школярів – можливості і проблеми. Комп'ютер у школі та сім'ї, 2, 29-33.
2. Гаврілова, Л. Г., Катасонова, Ю. І. (2017). Теоретичні аспекти впровадження дистанційного навчання в Україні. Освітологічний дискурс, 1-2 (16-17), 168-182.
3. Колос, К. Р. (2011). Психолого-педагогічні передумови розвитку професійних компетентностей учителів в умовах дистанційного навчання. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 55, 112- 115.
4. Лист Міністерства освіти та науки України «Щодо організації дистанційного навчання» №1/9-609 від 02 листопада 2020 року. Режим доступу: <http://osvita.mkrada.gov.ua/zahalna-serednia-osvita/31157/>
5. Осадчий, В. В. (2012). Організація дистанційного навчання майбутніх учителів в умовах педагогічного університету. Система інформаційно-технологічного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів в умовах педагогічного університету: монографія, С. О. Сисоєва (ред.), (сс. 309-327). Мелітополь: Видавн. будинок ММД.
6. Рафальська, О. О. (2013). Технологія змішаного навчання як інновація дистанційної освіти. Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво. Луцьк, Вип.11, 128-133.

7. Свистунова, Т. М. (2015). Вивчення стану дистанційного навчання в школі. *Управління школою*, 4(6), 66-71.
8. Слюсаренко Н., Кохановська О. (2012). Основні підходи до класифікації моделей дистанційного навчання. *Обрій*, 1, 16-19.

**Бабенко Е. М., Харченко Ю. В., Касьяненко Г. Я. Анализ готовности учителей города Сумы и Сумской области к дистанционному обучению.**

*Цель статьи заключается в анализе, обобщении и систематизации опыта внедрения дистанционной формы обучения школьного курса химии в учреждениях среднего образования города Сумы и Сумской области. Дистанционное обучение в Украине начало развиваться давно, но широкое распространение получило в период ухудшения эпидемической ситуации в связи с COVID-19. Учебные учреждения были вынуждены перейти на дистанционную форму обучения. Проведен опрос учителей, которое было направлено на выявление их мнения относительно эффективности использования онлайн инструментов для обеспечения дистанционного обучения учащихся, а также на определение образовательных ресурсов, электронных средств обучения, которые пользуются наибольшим спросом среди учителей в условиях карантина. В ходе опроса было определено, как учителя учреждений общего среднего образования города Сумы и Сумской области организуют дистанционное обучение, как реализованы его преимущества, какие инструменты используют педагоги, насколько эффективно и гибко; сколько времени используют учителя на подготовку к осуществлению образовательной деятельности. Выяснилось, что многие учреждения общего среднего образования были не готовы к внедрению дистанционного обучения в учреждениях общего среднего образования. Учителя получили дополнительную нагрузку, с одной стороны, и ряд проблем, с другой, в частности недостаточные технические умения учащихся, ограниченный доступ школьников к Интернету, их невысокую мотивацию к обучению и самообучения и, конечно, недостаточность собственного опыта преподавания предметов дистанционно.*

**Ключевые слова:** учреждения общего среднего образования, дистанционное обучение, организация образовательного процесса, карантин, опрос учителей, онлайн-инструменты, образовательные ресурсы.

**Babenko O. M., Kharchenko Y. V., Kasianenko H. Ya. Analysis of the teachers readiness for distance learning in Sumy and Sumy region.**

*Distance education in Ukraine is at the stage of implementation and use of educational institutions in the educational process. The distance learning system will not completely replace the traditional learning system, but will complement it, and, at the same time, will have an impact on the development and improvement of education, in our opinion.*

*Today, distance education in Ukraine is at the stage of implementation and use in the educational process by educational institutions. Let us emphasize at once that, in our opinion, the system of distance learning cannot completely replace the traditional system of education, but can complement it, and at the same time have an impact on the development and improvement of education.*

*The purpose of the article is to analyze, generalize and systematize the experience of introducing a distance form of school chemistry course in secondary schools of Sumy and Sumy region. Distance learning in Ukraine began to develop long ago, but became widespread during the deteriorating epidemic situation due to COVID-19. Educational institutions were forced to switch to distance learning.*

*A survey of teachers was conducted. Its purpose was to identify opinions on the effectiveness of the use of online tools to provide distance learning for students, as well as to identify educational resources, e-learning tools that are most in demand among teachers while quarantine. The survey identified how teachers of secondary schools in Sumy and Sumy region organize distance learning, how its benefits are realized, what tools teachers use, how effectively and flexibly; how long it takes teachers to prepare for educational activities.*

*It turned out that many secondary schools were not ready to introduce distance learning in secondary schools. Teachers got additional workloads and many problems: insufficient technical skills of students, limited access of students to the Internet, their low motivation to learn and self-study and, of course, lack of personal experience in teaching subjects remotely.*

*In the future it is planned to open the possibility of introducing distance learning in chemistry lessons in secondary schools, taking into account the specifics of this subject.*

**Key words:** *institutions of secondary education, distance learning, organization of the educational process, quarantine, survey of teachers, online tools, educational resources.*

УДК 373.23:37.04

DOI 10.5281/zenodo.4450780

О. І. Гаврило

ORCID ID 0000-0001-8260-1448

Сумський державний педагогічний  
університет імені А. С. Макаренка

### СИСТЕМА РОБОТИ З УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

*Мета статті – дібрати ефективні форми і засоби роботи педагогічного колективу з успішної адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти. Адаптація як психолого-педагогічна проблема є в центрі уваги багатьох дослідників, її визначають як: фізіологічне пристосування систем організму до нових умов; перебудову психічних процесів; організацію соціальної взаємодії з іншими учасниками групи. У дітей раннього віку на початку перебування у закладі дошкільної освіти виникає потреба в усіх названих змінах. Відсутність поруч близьких людей, нове соціальне і предметне середовище, вимоги педагогів до поведінки, режим гігієнічних процедур і навчання викликає ряд фізіологічних, психічних і поведінкових реакцій у дитини. Однак перебіг цього процесу можна зробити набагато м'якшим і ефективнішим, впроваджуючи в практику систему взаємодії усіх учасників – педагогічного колективу, дітей і їх батьків та інших близьких людей. Ця взаємодія передбачає різноманітні організаційні форми та засоби.*

*Система організації адаптації включає три етапи, охоплюючи також підготовку і дітей, і батьків до відвідування закладу дошкільної освіти, та післяадаптаційний період, під час якого підводяться підсумки перебігу звикання дитини до нових умов. Система роботи педагогічного колективу закладу починається зі співпраці з батьками: надання їм достатньої інформації про правила функціонування ЗДО та очікувані прояви у здоров'ї й поведінці дитини. Формами, які забезпечують це, є консультації – індивідуальні та групові; батьківські збори; бібліотека довідкової літератури; День відкритих дверей та День сім'ї; анкетування; спільні проекти. Для створення комфортного середовища для вихованців-новачків потрібно використовувати цікаві форми і засоби (спільні з батьками проекти, ігри, спеціальні заняття, стенди, свята тощо). Рекомендовано протягом дня використовувати ігри, забавлянки, вірші та оповідання. У даній статті запропоновано тематичний план занять, покликаних полегшити адаптацію дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти, де вказано завдання кожного заняття і конкретні види діяльності для їх виконання.*

**Ключові слова:** *діти раннього віку, адаптація, заклади дошкільної освіти, форми співпраці з батьками, заняття в групах раннього віку.*

**Постановка проблеми.** Активна соціалізація маленького громадянина за межами родини, вихід в суспільство починається з груп раннього віку закладу дошкільної освіти. Залишитися без батьків навіть на кілька годин – це джерело надзвичайного хвилювання для дитини. Усім відомо, що у перші дні відвідування закладу дошкільної освіти діти часто